

Nitel Araştırmalar

Doç. Dr. Seher YALÇIN

NİTEL ARAŞTIRMALARIN PLANLANMASI

- ▶ Bir araştırmada amaca en etkili biçimde ulaşabilmek için uygun yöntem veya yöntemlerin seçilmesi büyük önem taşımaktadır.
- ▶ Nicel araştırmalarda amaca yönelik olarak **sistematiik** ve **her aşaması önceden planlanmış** bir araştırma deseni oluşturulur. Bu önceden oluşturulmuş desende araştırmanın herhangi bir aşamasındaki sapma, bulunan sonuçların geçerlik ve güvenilirliğini önemli ölçüde zedeleyecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

NİTEL ARAŞTIRMALARIN PLANLANMASI

- ▶ Nitel araştırmalarda belli bir başlangıç noktasından ve bu noktadan hareketle araştırma süresince değişmeyen aşamaların varlığından söz edilmemektedir.
- ▶ Nitel araştırma aşamaları arasında **etkileşim**, **esneklik** ve **ilişki** ön plana çıkmaktadır.
- ▶ Nitel araştırmalarda araştırma deseni **daha esnektir** ve araştırmada karşılaşılan bulgulara ve durumlara göre yeniden biçimlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

Yıldırım ve Şimşek (2011)'e göre nitel araştırmaların aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Araştırma probleminin belirlenmesi
2. Kuramsal/kavramsal çerçevenin oluşturulması
3. Araştırma sorusunun/sorularının yazılması
4. Araştırma alanının/örneklemine belirlenmesi
5. Araştırmacı rolünün belirlenmesi
6. Veri toplama araçlarının/stratejilerinin geliştirilmesi
7. Veri toplama
8. Veri analizi, bulguların betimlenmesi ve yorumlanması
9. Sonuçların sınırlandırılması ve analitik genellemelere ulaşılması
10. Araştırmanın kuram ve uygulamalar için doğurduğu sonuçlar

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

1. *Araştırma probleminin belirlenmesi.*

Araştırma probleminin belirlenmesinde üç temel kaynak önem taşır.

- ▶ Araştırma yapılmak istenen alanla ilgili kuram ve araştırma alanyazını;
- ▶ Araştırmacının bireysel ve mesleğe dönük deneyimleri;
- ▶ İlgili alana ilişkin sorunlar.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

2. Kuramsal/kavramsal çerçevenin oluşturulması.

Araştırma probleminin kuramsal çerçevesinin oluşturulması araştırma deseninin **amaca yönelik olması** ve **kendi içinde tutarlı** olması bakımından önemlidir. Kuramsal çerçeve oluşturma araştırmacıya problemiyle ilgili boyutların tanımlanmasında ve bunların birbiriyle olan ilişkilerinin saptanmasında, bilgi toplama araçlarının boyutlarının belirlenmesinde ve analiz aşamasında kullanılacak temaların seçilmesinde yardımcı olur.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

3. Araştırma sorusunun/sorularının yazılması.

Araştırma sorusunun yazılmasında problemin niteliği ve problemle ilgili alanyazın önemlidir. Araştırma sorusu kavramsal çerçeveden etkilenir. Araştırma sorularının yazılması ve literatür taraması pek çok çalışmada eş zamanlı olarak yürütülür.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

4. Araştırma alanının/örneklemin belirlenmesi.

Araştırmacı ilgili alanı mümkünse yakından incelemeli, ilk elden veri toplamalıdır. Araştırmacı alanla ilgili bilgi edinmeli, daha yakından tanımak için temaslarda bulunmalı, gerekli izinleri almalı, gerekirse araştırma mekânı yaratmalıdır.

Nitel araştırmalarda kaynakların sınırlılığı, bilgi toplama ve analiz yöntemlerinin özelliği nedeniyle örneklemin çok büyük olması çoğu zaman mümkün değildir.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

5. Araştırmacı rolünün belirlenmesi.

Nitel araştırmalarda araştırmacı nicel araştırmalara nazaran daha **katılımcı** bir rol oynar.

Araştırmacının kendi varsayımları ve önyargılarını özellikle veri toplama sürecinde ve verilerin analizi aşamasında elde edilen bilgilerden ayrı tutabilmesi önemlidir. Araştırmacının **öznelliği** veriler analiz edildikten sonra yorumlama aşamasında devreye sokulmalıdır. Bunun için de kendi varsayımları ve önyargılarının farkında olması araştırmacıdan beklenen bir sorumluluktur.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

6. Veri toplama araçlarının/stratejilerinin geliştirilmesi.

Nitel araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının başında görüşme ve gözlem formları gelmektedir. Bununla birlikte belgeler, yazışmalar, fotoğraflar gibi dokümanlar da veri elde etmede kullanılabilir. Nitel araştırmacılar genellikle verilerin geçerliliği ve sonuçların doğruluğu açısından birden fazla veri toplama aracı kullanmaya çaba gösterirler.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

7. Veri toplama.

Nitel araştırmada en çok karşımıza çıkan veri toplama yöntemleri görüşme, gözlem ve doküman incelemesidir. Nitel araştırmada bulguların geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için birden fazla veri toplama yönteminin kullanılması önemlidir. Araştırmacı kullandığı yöntemin artılarını ve eksilerini dikkate alarak birden fazla yöntemi araştırma desenine alabilir.

Birden fazla veri toplama yönteminin kullanılmasına “veri çeşitlemesi (data triangulation)” denir.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

8. Veri analizi, bulguların betimlenmesi ve yorumlanması.

Nitel araştırmada elde edilen veriler genelde iki yöntemle analiz edilebilir. Bunlardan ilki **betimsel analiz**, ikincisi ise **içerik analizidir**. Betimsel analizde veriler derinlemesine analiz edilmez, içerik analizinde ise veriler daha yakından incelenir ve verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılır.

Betimleme yaparken araştırmacı kendi görüş ve yorumlarını dışarıda bırakmalı ve veri setini okuyucuya yorumsuz bir şekilde sunmalıdır. Bulgular betimlendikten sonra araştırmacı bu bulgulara ilişkin yorum ve açıklamalarını sunmalıdır.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

9. Sonuçların sınırlandırılması ve analitik genellemelere ulaşılması.

Nitel araştırmanın konusu olan sosyal olaylar durağan olmadığı, süreklilik ve değişiklik gösterdiğinden elde edilen bulguların genellenebilmesi güçtür.

Ayrıca nitel araştırmada evreni temsil edebilecek sayıda ve düzeyde birey örnekleme alınamadığı için araştırma sonucunda elde edilen bulgular genellenemez. Ancak sınırlı genellemeler yapılabilir.

Bunda da araştırmacının araştırmanın çerçevesini ve sınırlılıklarını dikkate alması, tartışması, araştırma sonuçlarının benzer ortamlar ve olaylar için nasıl genellenebileceğine ilişkin açıklamalar yapması gerekir.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

10. Araştırmanın kuram ve uygulama için doğurduğu sonuçlar.

Araştırmanın son aşamasında, araştırmacının bulgulardan yola çıkarak kuram ve uygulamaya yönelik birtakım sonuçlar çıkarması, önerilerde bulunması gerekir.

Kurama yönelik çıkarımlar daha önce ortaya konan kuramların onaylanması, açıklanması, örneklendirilmesi veya çürütülmesi biçiminde ya da yeni kuram ortaya koyma ve bu kurama dayalı hipotezler öne sürme şeklinde olabilir.

Nitel araştırmada uygulamaya yönelik sonuçlar uygulayıcılar için daha çok deneyim ve bakış açısı niteliği taşır.

NİTEL ARAŞTIRMALARIN TEMEL AŞAMALARI

1. Araştırma probleminin belirlenmesi
2. Kuramsal/kavramsal çerçevenin oluşturulması
3. Araştırma sorusunun/sorularının yazılması
4. Araştırma alanının/örneklemine belirlenmesi
5. Araştırmacı rolünün belirlenmesi
6. Veri toplama araçlarının/stratejilerinin geliştirilmesi
7. Veri toplama
8. Veri analizi, bulguların betimlenmesi ve yorumlanması
9. Sonuçların sınırlandırılması ve analitik genellemelere ulaşılması
10. Araştırmanın kuram ve uygulamalar için doğurduğu sonuçlar

(Yıldırım ve Şimşek, 2011)

1. Çalışılacak olan olayın belirlenmesi
2. Çalışmadaki katılımcıların belirlenmesi
3. Hipotezlerin üretilmesi
4. Verilerin toplanması
5. Verilerin analizi
6. Sonuçlar ve yorumlar

(Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012)

Nitel Araştırma Desenleri

Doç. Dr. Seher Yalçın

Nitel Araştırma Desenleri

Nitel araştırma desenleri araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamalarının bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanabilir.

Kavram olarak “araştırma deseni” sistematik, sınırları ve aşamaları açık-seçik bir biçimde belirlenmiş bir süreci çağrıştırır.

Nitel Araştırma Desenleri

- ▶ Gömülü Teori (Kuram Oluşturma, Grounded Theory)
- ▶ Etnografya
- ▶ Fenomenoloji (Olgubilim)
- ▶ Durum alışması
- ▶ Eylem araştırması

Gömülü Teori (Kuram Oluşturma)

- ▶ Amacı, betimlemenin ötesine geçmek, bir süreç veya eyleme ilişkin “birleştirilmiş kuramsal açıklama” ortaya koymak, bir kuram oluşturmak ya da keşfetmektir (Creswell, 2013).
- ▶ Kuram, araştırmacının geliştirdiği bir açıklama ya da anlayıştır.

Gömülü teorinin diğer nitel araştırma yöntemlerinden farklılıkları (Goulding, 2002);

- Gömülü teoride vurgu teori oluşturma ve geliştirme üzerinedir.
- Bir çok nitel araştırmada, amaçlanan sonuç dar bir tanımlı içermektedir (etnografya ve fenomenolojide olduğu gibi). Bu tür çalışmalar gerçekten değerli fakat gömülü teori araştırmalarından oldukça farklı amaçları vardır.
- Gömülü teori, anlamlara ve yaşantılara odaklanması açısından fenomenoloji geleneğine yakındır. Ancak, olgulara ilişkin kuramlar ortaya koymaktadır. Var olan kavramlara ve anlayışa özgü bir katkı söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Gömülü teorinin diğer nitel araştırma yöntemler ile benzerlikleri;

- ▶ Nitel araştırmanın diğer türleri gibi veri kaynakları genellikle aynıdır. Bunlar en yaygın olarak görüşme ve gözlemdir (Goulding, 2002).
- ▶ Bununla birlikte bu noktada gömülü teori fenomenolojiden ayrılır. Fenomenoloji deneklerin kelimeleri ve eylemlerinden oluşan veriyi kullanırken gömülü teori şirket raporları, ikincil veriler ve hatta istatistikleri bile içeren daha geniş ranjda bir veriyi içerir (Goulding, 2002).

Örnek (Hıdıroğlu, 2012)

- ▶ Teknoloji destekli ortamda matematiksel modelleme problemlerinin çözümlerinde meydana gelen yaklaşım ve düşünme süreçlerinin açıklanmasının amaçlandığı bir araştırmada gömülü teori yaklaşımı kullanılmıştır.
- ▶ Araştırmada, matematiksel modelleme sürecinin temel bileşenleri ortaya çıkarılarak, alt basamaklarının temel özellikleri ve birbiriyle olan bağlantıları ayrıntılı olarak incelenmiştir.
- ▶ Teknoloji destekli ortam, bilgisayar aracılığıyla Geogebra yazılımının, videoların, animasyonların, resimlerin ve ScreenHunter programının kullanılmasıyla sağlanmıştır.

Örnek (Hıdıroğlu, 2012)

- ▶ Araştırmanın katılımcılarını 2011–2012 öğretim yılında bir devlet üniversitesinin ortaöğretim matematik öğretmenliği son sınıfında öğrenim gören gönüllü on dokuz öğretmen adayı oluşturmaktadır.
- ▶ Katılımcılara bir dönem boyunca, Matematiksel Modelleme dersi verilmiştir.
- ▶ Katılımcılar, lisans eğitimleri boyunca altı dönem (iki dönem GeoGebra içeren) bilgisayar ve matematiğe özđü yazılımlara yönelik dersler almıştır.
- ▶ Ayrıca öğretmen adaylarına GeoGebra'nın temel yapısı hatırlatılarak söz konusu yazılım ve modelleme ile ilgili uygulamalar yapılmıştır.

Örnek (Hıdıroğlu, 2012)

- ▶ Katılımcıların matematiksel modelleme ve teknolojideki becerilerinin geliştirilmesi sağlanarak, veri toplama aşamasında matematiksel modelleme problemlerine ilişkin zengin bir çözüm sürecinin elde edilmesi amaçlanmıştır.
- ▶ Veri analizi sürecinin sonucunda kategoriler oluşturularak ve kategoriler arasındaki ilişkiler vurgulanarak, teknoloji ile zenginleştirilmiş yaklaşım ve düşünme süreçlerine ait bir kuram ve bu kuramı açıklayan modeller üç kişi tarafından gerçekleştirilen analizler doğrultusunda ortaya konmuştur.

Etnografya (Kültür Analizi)

- ▶ Etnografi, etno (insan) ve grafi (tanımlama, tasvir etme) kelimelerinden oluşmaktadır. İnsan topluluklarının ilişkilerini ve davranışlarını kendi ortamlarında gözleme, belgeleme ve yorumlamayı içeren bir yöntemdir (Baş ve diğ., 2008).
- ▶ Bir toplumun kültürü, bir kurumun kültürü, bir arkadaşlık grubunun kültürü ya da belirli bir amaç ya da neden ile bir araya gelen bireylerin oluşturduğu kültür ortak oluşturulmuş bir gerçeklik bütünü olarak nitel araştırma açısından ilginç ve önemli bir çalışma konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Etnografya

Etnografya araştırmaları, bireylerin günlük deneyimlerini gözlemleyerek, bireylerle ve onlarla ilgili diğer kişilerle görüşme yaparak belgelenmeye dayanır ve amacı, bir durum, bir topluluk hakkında genel bir çerçeveye ulaşmaktır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Etnografya

- ▶ Veri kaynakları genellikle bir kültürü oluşturan ve o kültürden etkilenen bireyler ya da gruplardır (bir sınıf, okul, kurum ya da örgüt, arkadaş grubu, mesleki grup, aile, iş ortamı vb.). Veriler çoğunlukla gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemleri ile toplanır.
- ▶ Gözlem katılımcı veya katılımcı olmayan türden olabilir. Ancak katılımcı gözlem yapan araştırmacının kendi varlığının doğal ortamı ve dolayısıyla kültürü nasıl etkilediği konusunda farkındalık geliştirmeli ve bu etkileri en aza indirmek için çaba göstermelidir.
(Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Örnek (Erol, 2012)

- ▶ Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal yaşam alanlardan olan, okul ve sınıf kültüründe yaşadıkları sorunların tespit edilmesi, kaynaştırma uygulamasında yapılan eksikliklerin ve etkinliklerin neler olduğunun belirlenmesinin amaçlandığı bir araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden gözleme dayalı kültür analizi (Etnografya/Etnography) kullanılmıştır.
- ▶ Kendi özür gruplarının özelliklerini taşıyan 4 kaynaştırma öğrencisi, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden ayrıntılı gözlemler ile izlenmiş, saha notları tutulmuş ve elde edilen veriler kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile yapılan görüşmeler ile desteklenmiştir.

Örnek (Erol, 2012)

- ▶ Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz işlemleri sonucu, temalar ve alt temalar bulunmuştur.
- ▶ Verilerin analizinden özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır: Özel gereksinimli öğrencilerin, kaynaştırma eğitimi uygulamasında 'normal' gelişim gösteren öğrenciler ile aynı ortamda bulunmaktan keyif aldıkları, akranları ile uyum sürecini atlatan kaynaştırma öğrencilerinin ise sosyalleşme açısından aşama kaydettikleri gözlemlenmiştir.

Örnek (Erol, 2012)

- ▶ Kaynaştırma eğitiminde yaşanan en büyük problem ise; akran kabulü ve ders etkinliklerinde yapılan yanlış uygulamalardır.
- ▶ Araştırmada; kaynaştırma sınıfı öğretmenlerin, uygulamalar konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu sebep ile kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamaları konusunda bilgilendirilmesi ve başarılı sınıf içi etkinlikler gerçekleştirmeleri için de hizmet içi eğitimler almaları gerekmektedir.

FENOMENOLOJİ (OLGUBİLİM)

- ▶ Olgubilim olarak da adlandırılan fenomenoloji olayların varlığını inceleme ve tanımlama yöntemidir.
- ▶ Fenomenolojik yaklaşıma göre tek bir gerçeklik yoktur. Gerçeklik kişisel algılamalara dayanır ve zamanla değişebilir. Ne bildiğimiz içinde bulunduğumuz durum, çevre ve şartlara göre değişiklik gösterir (Giorgi ve Giorgi, 2003).
- ▶ Fenomenolojik çalışma birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını (özünü) tanımlar. Bir fenomeni deneyimleyen katılımcıların ‘neyi’, ‘nasıl’ deneyimledikleri betimlenir (Fraenkel ve diğ., 2012).

FENOMENOLOJİ (OLGUBİLİM)

- ▶ Öğrencilerin başarısızlığı, öğrencinin yaşamında ne anlama gelmektedir?
- ▶ Başarısızlık öğrencinin ilişkilerini (aile, arkadaş vb...) nasıl etkilemektedir?
- ▶ Örneğin, üstün zekalı çocuklar üzerinde yapılan olgubilim araştırmalarında çocuklardan beklentilerin yüksek olması nedeniyle çocukların yaşayamadıkları ortaya çıkmıştır(Cropley, 2002).

Fenomenoloji Araştırması

Özellikleri

- ▶ Araştırma tek bir kavram veya düşünçenin anlatıldığı, araştırılacak bir fenomene vurgu yapar. Mesleki gelişim, keder vb.
- ▶ Aynı fenomeni deneyimlemiş bir grup birey ile çalışılır. 3–15 kişi
- ▶ Feneomenoloji çalışmalarında araştırmacılar fenomenle ilgili kendi deneyimlerini tartışarak ön yargılarını çalışmanın dışında tutmaya çalışırlar.

Fenomenoloji Araştırması

Özellikleri

- ▶ Veri toplama süreci genellikle fenomeni deneyimleyen katılımcılarla yapılan görüşmeleri içerir.
- ▶ Bazı fenomen çalışmalarını belge ve gözlemi de kapsar.

Örnek (Aslan, 2020)

- ▶ Ülkelerinden savaş, iç karışıklıklar, siyasi istikrarsızlık ve güvenlik kaygısı gibi olumsuz koşullar nedeniyle göç etmek zorunda kalmış ve Türk yükseköğretiminde görev yapmakta olan akademisyenlerin, Türk yükseköğretim sistemine ilişkin bakış açılarını farklı boyutlarıyla detaylı bir biçimde ortaya koymayı amaçlayan nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseninde bir araştırma tasarlanmıştır.
- ▶ Araştırmanın çalışma grubunu Karabük Üniversitesi Edebiyat, İlahiyat ve Mühendislik Fakültelerinde görev yapmakta olan ve göçe zorlanmış toplam 10 akademisyen oluşturmaktadır.
- ▶ Araştırmada veri toplamak amacıyla ilgili alanyazın ve uzman görüşleri doğrultusunda oluşturulan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır.

Örnek (Aslan, 2020)

- ▶ Araştırma sonuçları katılımcıların akademisyen olmayı bir üst kimlik olarak algıladıklarını, akademisyenliğin evrensel tanımı çerçevesinde kendilerini tanımladıkları ve mesleki kimliklerini akademisyenlik mesleğinin topluma hizmet, bilimsel araştırma–geliştirme faaliyetleri yürütme, bilimsel bilgi üretme ve gelecek nesillerin inşası gibi görev ve işlevleri bağlamında anlamlandırdıklarını göstermektedir.

Örnek (Aslan, 2020)

- ▶ Ayrıca araştırma sonuçları katılımcıların yaşadıkları sorunlara yönelik Türkiye'de meslek ve sosyal hayatlarında karşılaştıkları birtakım dil engelleri olduğunu, özellikle resmi evrakları anlamakta güçlük çektiklerini, üniversitelerin personel işlerinde İngilizce ya da Arapça bilen kimsenin olmadığını ve sürekli tercüme desteğine ihtiyaç duyduklarını; sosyal etkileşim açısından bulunduğu ülkenin dilini konuşamamanın yarattığı yalnızlık ve yalıtılmışlık hissi yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Durum Çalışması

- ▶ Mc Millian (2000) bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntem olarak tanımlamaktadır.
- ▶ Durum çalışmalarında birden fazla yöntem kullanılır. Bu yolla daha zengin veri elde edilir.
- ▶ Her durum kendine özgü olduğu için genelleme yapmak olanaksızdır.

Durum Çalışmalarının Özellikleri

- ▶ Duruma ilişkin derinlemesine bir anlayış sunulmalıdır.
- ▶ Görüşmeden gözleme, dökümanlardan görsel işitsel materyallere kadar çok çeşitli yollardan veri toplanmalıdır.

Doç. Dr. Seher YALÇIN

Durum çalışmalarının zellikleri

- ▶ Durum alışması genellikle araştırmacının durum ya da durumlardan çıkardığı genel anlam çerçevesinde oluşturduğu çıkarımlar ile son bulur.
- ▶ Durum çalışmalarının, insanların sosyal davranışlarını kavramsallaştırmanın ya da bunu özetlemenin bir yolu olduğu dşünölse de durum çalışmasının stratejik önemi tek bir durumdan ne ğrenilebileceğine dikkat çekmesinde yatar.

Durum Çalışması

Bazen tek bir birey, tek bir sınıf, tek bir okuldan örnek bir olay incelenerek bir çok bilgi elde edilebilir. Örneğin: Bazı öğrenciler ikinci bir yabancı dili daha kolay öğrenebilirler, bunu anlayabilmek için öğrencinin gözlemlenmesi ve davranış kalıpları gözlenen öğrenciyle, dersin sorumlusuyla ve arkadaşlarıyla görüşme yapılabilir. Başka bir gözlemden ise yeni bir dil öğrenmede zorluk çeken bir öğrenci gözlemlenebilir. Buradaki amaç bir öğrenciyi gözlemleyip ortaya çıkan bilgilerin başkalarına da yardım etmesidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Durum Çalışması (Örnek) (Soylu, 2018)

- ▶ Bu araştırmada, lise düzeyindeki özel okullarda öğrenim gören öğrencilerde ayrıcalıklı kimliğin okul içi süreçlerle nasıl kurulduğunun ve bu süreçlerin üretim ve sürdürölme biçimlerine kaynaklık eden toplumsal dinamiklerin nasıl işlediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.
- ▶ Çalışma nitel bir araştırma olup, durum çalışması olarak desenlenmiştir.
- ▶ Çalışma kapsamında ele alınan durum, toplumsal yapı içinde ayrıcalıklı olma durumudur.

Durum Çalışması (Örnek) (Soylu, 2018)

- ▶ Özel okullar ile sınırlandırılan bu çalışmada, bireylerin gündelik yaşamlarının, eğitsel tercihlerinin ve okul içi süreçlerin bütün boyutlarının detaylı bir biçimde ele alınarak ayrıcalıklı kimliğin kurulumu ekseninde incelenmesi araştırmanın durum çalışması olarak desenlenmesini gerektirmiştir.
- ▶ Duruma ilişkin derinlemesine bir anlayış sunma amacıyla veri kaynağı çeşitlemesi yoluna gidilmiş ve öğretmen ve öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir.
- ▶ Araştırma kapsamında 16'sı erkek 10'u kız olmak üzere özel okullarda lise düzeyinde öğrenim gören toplam 26 öğrenci ve özel okullarda görev yapan, biri erkek dokuzu kadın olmak üzere toplam 10 öğretmen ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Eylem Araştırması

- ▶ Özellikle uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların anlaşılmasına ve özölmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama süreci çalışmalarını içerir.
- ▶ Araştırmacının katılımcı rolünü ve aynı zamanda araştırmacının veri toplama aracı olması durumu nitel araştırmanın temel özelliğini en iyi şekilde yansıtır.

Örnek (Uştu, 2019)

- ▶ İlkokul dördüncü sınıf düzeyinde katılımcı sınıf öğretmenleriyle birlikte bütünleşik STEM etkinliklerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinin amaçlandığı bir araştırma, eylem araştırması desenlerinden katılımcı eylem araştırması türünde yürütülmüştür.
- ▶ Katılımcı araştırmacı ve beş katılımcı öğretmenin döngüsel bir süreç boyunca gerçekleştirdikleri bütünleşik STEM etkinliklerini planlama, uygulama ve mesleki gelişim faaliyetlerini içermektedir.
- ▶ Katılımcı eylem araştırması, katılımcı araştırmacı olarak araştırmacı ve beş ilkokul dördüncü sınıf öğretmeni olmak üzere toplam altı öğretmen tarafından gerçekleştirilmiştir.

Örnek (Uştu, 2019)

- ▶ Katılımcı öğretmenlerin tümü sınıf öğretmenidir. Ayrıca iki adet değerlendirici öğretmen de katılımcı öğretmenlerin uygulamalarını gözlemlemek ve değerlendirmek üzere süreçte konumlanmıştır.
- ▶ Eylem araştırması sürecinde genel olarak tüm katılımcı öğretmenler etkinliklerin planlanması ve uygulamasında teknoloji ve mühendislik boyutunda problem yaşadıkları fakat fen, matematik ve sanat boyutunda herhangi bir problem yaşamadıkları tespit edilmiştir.
- ▶ Araştırma sürecinde öğretmenlerin gerçekleştirdikleri ilkökul düzeyine uyarlanmış beş bütünleşik STEM etkinliği planı elde edilmiş ve diğer sınıf öğretmenlerinin de yararlanabilmesi amacıyla sunulmuştur.

Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik

Doç. Dr. Seher Yalçın

NİTEL ARAŞTIRMADA GEÇERLİK

- ▶ Araştırmacının, belli yöntemler kullanarak bulgularının doğruluğunu kontrol etmesi, **nitel geçerlik** olarak tanımlanabilir. Nitel geçerlik, araştırma sürecinin tüm adımları boyunca söz konusudur (Creswell, 2009).

NİTEL ARAŞTIRMADA GEÇERLİK (Devam)

- ▶ Nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986: Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel araştırmanın temel özellikleri geçerlik açısından önemli artılar ortaya koymakta ve araştırmacıya önemli stratejiler belirleme fırsatı sunmaktadır.

NİTEL ARAŞTIRMADA GEÇERLİK (Devam)

- ▶ Örneğin, nitel araştırmada araştırmacının esnek olması ilkesi geçerlik konusunda önemli bir kazanımdır. Araştırmacı araştırma sürecinde gerekli gördüğü takdirde, yeni stratejilere başvurabilir; görüşmeye yeni sorular ekleyebilir; daha önce planlanmayan yeni görüşmeler yapabilir;

NİTEL ARAŞTIRMADA GEÇERLİK (Devam)

- ▶ elde ettiği bilgileri teyit etmek amacıyla farklı veri toplama yöntemleri kullanabilir. Tüm bu özellikler araştırmacının iç geçerlik konusunda duyarlı olmasını ve gerekirse buna yönelik ek önlemler almasını gerektirmektedir.

NİTEL ARAŞTIRMADA GEÇERLİK (Devam)

- ▶ **Dış geçerlik**, elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilirliğine, **iç geçerlik** ise araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliğine ilişkindir (LeCompte ve Goetz, 1982).

Geçerlik Türleri

▶ Nitel Araştırmalarda İç Geçerlik

- ▶ Araştırmacının belirlediği kategorilerin ve yorumların gerçekleşen doğrularla örtüşmesine ve gerçeği yansıtmasına bağlıdır.
- ▶ Örneğin nitel bir araştırmada gözlemci nitel araştırmalardaki veri toplama aracının yerini alır ve gözlemcinin değişmesi iç geçerliği düşürür.

Nitel Araştırmalarda İ Geçerlik (Devam)

- ▶ Araştırmacının sürekli olarak kendisini ve araştırma süreçlerini eleştirel bir gözle sorgulaması ve elde ettiği bulguların ve sonuçlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını denetlemesi beklenmektedir. Bu kontrollerin nasıl yapıldığı konusundaki açıklamalar okuyucuyu tatmin edebilecek şekilde açık ve anlaşılır olmalıdır (Yıldırım ve şimşek, 2011).

Nitel Araştırmalarda Dış Geçerlik

- ▶ Nitel araştırmaların geniş bir örnekleme temsil etmemesi, amacının belli bir olgunun derinlemesine anlaşılmasını sağlamak olması, seçilen yöntemin yapılan çalışmaya özgü olması gibi nedenlerden dolayı genellenebilirliği düşüktür.

NİTEL ARAŞTIRMALARDA GÜVENİRLİK (Devam)

- ▶ Güvenirlik, kısaca araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilgilidir. **Dış güvenirlik**, araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda aynı şekilde elde edilip edilmeyeceğine, **iç güvenirlik** ise başka araştırmacıların aynı veriyi kullanarak aynı sonuçlara ulaşip ulaşmayacağına ilişkindir (LeCompte ve Goetz, 1982).

İç Güvenirlik

- **İç güvenilirlik:** Nitel yaklaşım her araştırmacının olayları algılama ve yorumlama biçiminin farklı olabileceğini kabul eder. Aynı verileri iki farklı araştırmacının farklı algılaması ve yorumlaması kaçınılmaz olabilir ve olağandır. Bu nedenle iç güvenilirlik de nitel araştırmanın bilimselliği açısından farklı ele alınması gereken bir kavramdır.

İç Güvenirlik (Devam)

- ▶ LeCompte ve Goetz (1982), iç güvenirlik konusunda şu stratejileri önermektedir:
- ▶ Toplanan verilerin öncelikle betimsel bir yaklaşımla **doğrudan sunulmasını**,
- ▶ Aynı araştırmayı **birden fazla araştırmacının** dâhil edilmesini,
- ▶ Özellikle gözlem yoluyla elde edilen bulguların görüşmeler yoluyla **teyit edilmesini**,

İç Güvenirlik (Devam)

- ▶ Elde edilen verilerin analizinde bir **başka araştırmacının** kullanılması ve ulaşılan sonuçların teyit edilmesini,
- ▶ Araştırmacının önceden oluşturulmuş ve ayrıntılı olarak tanımlanmış bir kavramsal çerçeveyi nasıl oluşturduğunu ve bu çerçeveye bağlı olarak veri analizini nasıl yaptığını **okuyucuya açıklamasını** önerir.

NİTEL ARAŞTIRMALARDA GÜVENİRLİK (Devam)

- ▶ Creswell (2009) güvenilirlik için, araştırmacı ve başka birinin kodlarının çapraz kontrol edilmesini ve kodlayıcılar arası anlaşma/uyuşmayı önermektedir. Miles ve Huberman (1994), iyi bir nitel güvenilirlik için kodlayıcılar arası tutarlılığın en az %80 olmasını tavsiye etmektedir.

Geçerliği ve Güvenirliği Sağlamak Amacıyla Kullanılan Stratejiler

- ▶ Araştırılan olgu ve olay hakkında bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için araştırmacının elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı olacak bazı ek yöntemler (çeşitleme, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi, vb) kullanması gerekir.

Geçerliği ve Güvenirliği Sağlamak Amacıyla Kullanılan Stratejiler (Devam)

Creswell (2009), geçerlik için önerdiği stratejiler:

- ▶ çeşitleme,
- ▶ katılımcı teyidi,
- ▶ ayrıntılı betimleme,
- ▶ teyit edilebilirlik,
- ▶ tutarlık incelemesi,
- ▶ uzun süreli etkileşim,
- ▶ uzman incelemesi

Tablo 1. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması
[Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993)'den uyarlayan Yıldırım ve Şimşek, 2011)]

Ölçüt	Nicel Araştırma	Nitel Araştırma	Kullanılan Yöntemler
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İç geçerlik	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Derinlik odaklı veri toplama Çeşitleme Uzman incelemesi Katılımcı teyidi
Sonuçların uygulanması	Dış geçerlik (genelleme)	Aktarılabirlik (Transfer edilebilirlik)	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
Tutarlılığı sağlama	İç güvenirlik	Tutarlık	Tutarlık incelemesi
Nesnel, yansız olma	Dış güvenirlik (tekrar edilebilirlik)	Teyit edilebilirlik	Teyit incelemesi

İnandırıcılık

- ▶ İç geçerlik yerine bu kavram kullanılmıştır. Araştırma sürecinin ve sonuçlarının açık, tutarlı ve başka araştırmacılar tarafından teyit edilebilir olması gerekir. Aksi takdirde araştırmanın inandırıcılığı konusunda kuşklar ortaya çıkabilir. Lincoln ve Guba (1985) inandırıcılığın başarılabilmesi için araştırmacıların kullanabilecekleri birtakım stratejiler önermektedirler (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011):

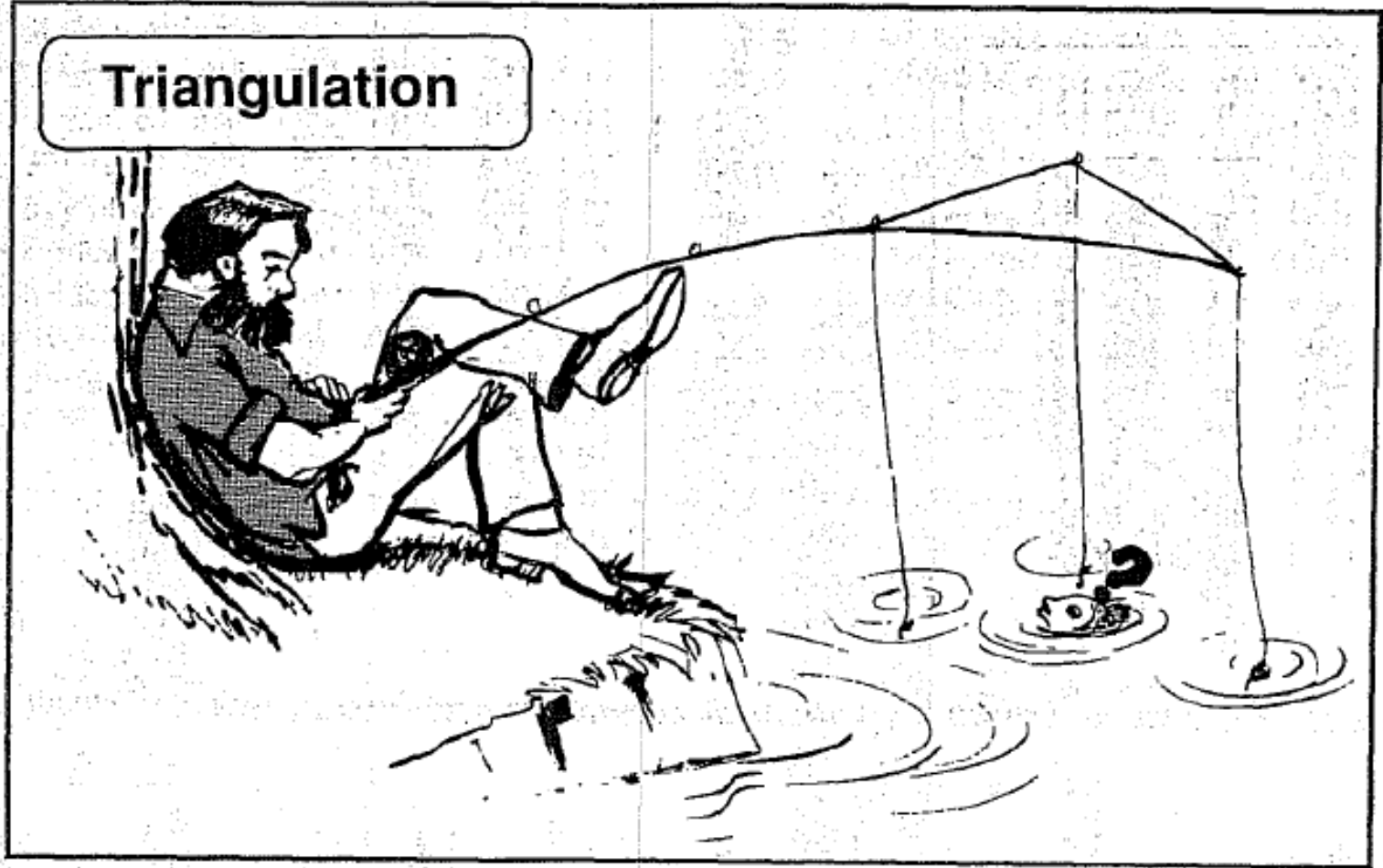
İnandırıcılık (Devam)

- ▶ **Uzun süreli etkileşim**, araştırmacı veri kaynakları ile uzun süreli bir etkileşim içinde olmalıdır. Böylece veri kaynakları üzerinde kendi varlığından ve öznel algılarından kaynaklanabilecek etkiyi anlayabilir. Gözlemci tek bir gözlemle geçerli sonuçlara ulaşamayabilir. Çünkü ortamdaki kendi varlığının diğer bireyler üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Gözlem sayısı ve süresi uzadıkça gözlenen süreç kendi doğal ortamına geri dönecektir.

İnandırıcılık (Devam)

- ▶ **Derinlik odaklı veri toplama**; nitel araştırmacıdan olay ve olguların doğasına uygun bir biçimde veri elde etme ve bunların gerçekliğini teyit etme işlevlerini gerçekleştirme görevinin ötesinde alanda öğrendiği olay ve olguların araştırma sorusu açısından anlamı, birbirleriyle olan ilişkileri, bir bütün olarak sergilediği örüntüleri ortaya çıkarması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

İnandırıcılık (Devam)

İnandırıcılık (Devam)

Çeşitleme

- ▶ Creswell (2009), çeşitlemeyi, temalar için tutarlı bir açıklama oluşturmada farklı veri kaynaklarındaki bilginin incelenerek kaynaklardaki kanıtların kullanılması olarak ifade etmiştir.

İnandırıcılık (Devam)

- ▶ **Uzman incelemesi**; Araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerden yapılan araştırmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesinin istenmesi inandırıcılık konusunda alınabilecek önlemlerden bir diğeridir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

İnandırıcılık (Devam)

- ▶ **Katılımcı teyidi**; araştırmacının toplanan verilerden farklı sonuçlara ulaşması olasılığı vardır. Bu durum araştırmacının sahip olduğu bazı öznel varsayımlardan kaynaklanabileceği gibi verileri yanlış anlamasından da kaynaklanabilir.

İnandırıcılık (Devam)

Katılımcı teyidi

- ▶ Her iki durumda da veri kaynakları ile oluşturulabilecek bir teyit mekanizması, ulaşılan sonuçların gerçeği temsil etmede ne derece yeterli olduğunu anlamada yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Aktarılabirlik (Transfer Edilebilirlik):

- ▶ Nitel araştırmada “**genelleme**” yerine “**aktarılabirlik**” kavramının benimsenmesi, araştırma sonuçlarının doğrudan benzer ortamlara genellenemeyeceği ancak bu tür ortamlara sonuçların uygulanabilirliğine ilişkin geçici yargılara ulaşılması ve test edebilecek hipotezler oluşturulması anlamına gelmektedir.

Aktarılabilirlik (Transfer Edilebilirlik) (Devam)

- ▶ Erlandson ve diğ. (1993) araştırma sonuçlarının aktarılabilirliğini arttırmak için iki yöntem önermektedir (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011):
- ▶ **Ayrıntılı betimleme**; ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılmasıdır. Doğrudan alıntılar bu amaçla araştırmacılar tarafından sık kullanılır.

Aktarılabirlik (Transfer Edilebilirlik) (Devam)

- ▶ **Amaçlı örnekleme**; nitel araştırmada aktarılabirliği arttırmak için hem tipik olarak karşımıza çıkan olay ve olguları hem de bunların değişkenlik gösteren özelliklerini ortaya koyma amacını güden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılır.
- ▶ Araştırmaya dâhil edilen veri kaynaklarının bu farklılığı yansıtacak biçimde seçilmesi önem kazanmaktadır.

Tutarlık

- ▶ Guba ve Lincoln (1985) **güvenirlik** kavramı yerine nitel araştırmada **tutarlık** kavramını önermektedir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011).
- ▶ Olay ve olguların ortama ve zamana bağlı olarak oluştukları ve aynen tekrar edilmesinin mümkün olmadığı varsayımı dikkate alındığında nitel araştırmada güvenilirliği sağlamak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla nitel araştırma, güvenilirliğin de odaklandığı alanlardan biri olan tutarlılığa önem verir.

Teyit Edilebilirlik

- ▶ Nitel araştırmada tam nesnelliğin mümkün olmadığı, araştırmacının etkisinin hiç olmadığı bir araştırmadan söz edilemeyeceği varsayılır. Bu nedenle Guba ve Lincoln nitel araştırmacılara **nesnellik** kavramı yerine **teyit edilebilirlik** kavramını önermiştir. Bu kavram çerçevesinde nitel araştırmacıdan beklenen ulaştığı sonuçları topladığı verilerle sürekli olarak teyit etmesi ve bu çerçevede okuyucuya mantıklı bir açıklama sunabilmesidir.

Kaynakça ve Önerilen Kaynaklar

- ▶ Aslan, K. (2020). *Göçe zorlanmış akademisyenlerin Türk Yükseköğretimine bakışı: Fenomenolojik bir çözümlenme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- ▶ Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri: NVivo 7.0 İle Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ▶ Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*. Allyn & Bacon: Massachusetts.
- ▶ Bryman, A. (2004). *Quantity and quality in social research*. NY: Routledge.
- ▶ Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Kaynakça ve Önerilen Kaynaklar

- ▶ Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2005). *Research methods in education* (5th Edition). New York: Routledge.
- ▶ Creswell, W. J. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- ▶ Creswell, W. J. (2012). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (Fourth Edition). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
- ▶ Crinson, I. ve Leontowitsch, M. (2011). Qualitative methods. Web: <http://www.healthknowledge.org.uk/public-health-textbook/research-methods/1d-qualitative-methods/section3-planning-qualitative-research> (12.10.2012)

Kaynakça ve Önerilen Kaynaklar

- ▶ Ekiz, D. (2004). Eğitim Dünyasının Nitel Araştırma Paradigmasıyla İncelenmesi, Doğal ya da Yapay. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4): 415–439.
- ▶ Erol, İ. (2012). *Engellerin ötesinde: Kaynaştırma öğrencilerinin okul ve sosyal yaşamlarının etnografik analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ▶ Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., Hyun, H. E. (2012). *How to design and evaluate research in education*. McGraw Hill: New York.
- ▶ Hıdıroğlu, Ç. N. (2012). *Teknoloji destekli ortamda matematiksel modelleme problemlerinin çözüm süreçlerinin analiz edilmesi: Yaklaşım ve düşünme süreçleri üzerine bir açıklama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaynakça ve Önerilen Kaynaklar

- ▶ Kuş, E. (2003). *Nitel –Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ▶ Lecompte, M. D. ve Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52, 31–60.
- ▶ Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2006). *Designing qualitative research* (Fourth Edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- ▶ Maxwell, J. A. (2008). Designing a qualitative study. In Leonard Bickman, Debra J. Rog (Eds.), *Handbook of applied social research methods* (2nd Edition). California: Sage Publications Web:http://www.corwin.com/upm-data/23772_Ch7.pdf (10.10.2012)
- ▶ Miles, M. B. ve Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: A expanded sourcebook* (2. Baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.

Kaynakça ve Önerilen Kaynaklar

- ▶ Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (Üçüncü baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- ▶ Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş* (Çev. D. Bayrak, B. Arslan ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi (Eserin orijinali 2005'te yayımlandı).
- ▶ Saldaña, J. (2016). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Sage Publishing.
- ▶ Soylu, A. (2018). Özel okullarda okul içi süreçlerin ayrıcalıklı kimliğin kurulumunda ve yeniden üretimindeki rolü. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ▶ Strauss, A. and Corbin, J. (1990b). *Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria*, *Qualitative Sociology*, 13(1), Human Sciences Press, s. 3–21.

Kaynakça ve Önerilen Kaynaklar

- ▶ Uştu, H. (2019). *İlkokul düzeyinde bütünleşik STEM / STEAM etkinliklerinin uygulanması: Sınıf öğretmenleriyle bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ▶ Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.